

امید میرحسینی - محمد میرحسینی

بانام خدا

مقدمه:

بنام خداوند جان و خود

کنیز برتر اندیشه برگزاره

چی شد که ما به فکر تألیف مجموعه کتاب‌های کار و تمرین فارسی افتادیم؟

دانستان از زمان مدرسه رفتن خودمون شروع شد. اون موقع ها اگر می خواستی یه درسی رو خوب یاد بگیری تقریباً هیچ کتابی، غیر از کتاب درسی در اختیارت نبود.

درس فارسی یه درس پرچالش و گسترده است که برای مهارت توی اون علاوه بر خواندن و نوشتan باید کلی نکات ادبی و دستوری مختلف یاد بگیریم که اگر مؤلفان کتاب درسی می خواستن تمرین‌های لازم رو تو کتاب بیارن، فکر کنیم یه چند صد صفحه‌ای می شد!

هدف کلی کتاب‌های کار و تمرین سلطان کامل شما به مفاهیم کتاب درسیه. البته در این مجموعه از کتاب‌ها یه قسمت‌هایی هم برای دانش آموزای سخت‌کوش و متفاوت آورده شده.

با مطالعه قسمت‌های بیشتر بدانیم و حل پرسش‌های مبتکرانه شما می تونید به یه دانش آموز فرق العاده تبدیل بشید.

هر فصل کتاب براساس موضوع‌بندی کتاب درسی تفکیک شده و هر درس اون شامل قسمت‌های زیره:

۱ واژه‌نامه

۲ تاریخ ادبیات

۳ دانش ادبی و زبانی

۴ سوالات تشریحی

۵ بیشتر بدانیم

۶ پرسش‌های مبتکرانه

۷ آزمون‌های میان‌ترم و پایان‌ترم

زحمت تألیف این کتاب رو آقایان امید میرحسینی و محمد میرحسینی کشیدن و ناظر علمی اون خانم زینب عرب بوده.

در پایان جا داره از کادر فنی و بجهه‌های تایپیست و طراح هم تشکر کنیم.

خانم‌ها فرشته کلاهی حشمت (تایپیست)، سپیده خداوردی (صفحه‌آرا)، سارا لطفی مقدم و بهاره خدامی (گرافیست)، زهرا گودرز، رضیه صفریان و سپیده رشیدی (طراح جلد) و لیلا مهرعلی‌پور (مسئول فنی) که اگر نبودن مطمئناً کتاب‌ها، به این کاملی و خوبی طراحی نمی‌شد.

همین طور آقای هادی عزیززاده دبیر محترم مجموعه که یه عالمه در پیشبرد کار به ما کمک کردند.

انتشارات مبتکران

عنوان

صفحه

فصل اول: زیبایی آفرینش

۸	..... درس اول (زنگ آفرینش)
۱۱	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۱۲	..... - آرایه‌گاه
۱۳	..... - اندیشگاه
۱۴	..... - پرسش‌های مبتکرانه
۱۷	..... درس دوم (چشمۀ معرفت)
۱۹	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۲۰	..... - آرایه‌گاه
۲۱	..... - اندیشگاه
۲۲	..... - پرسش‌های مبتکرانه

فصل دوم: شکفتن

۲۶	..... درس سوم (نسل آینده‌ساز)
۲۸	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۳۰	..... - آرایه‌گاه
۳۱	..... - اندیشگاه
۳۲	..... - پرسش‌های مبتکرانه
۳۵	..... درس چهارم (با بهاری که می‌رسد از راه / زیبایی شکفتن)
۳۷	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۳۹	..... - آرایه‌گاه
۴۰	..... - اندیشگاه
۴۳	..... - پرسش‌های مبتکرانه

فصل آزاد

۴۷	..... درس پنجم (ادبیات بومی ۱)
۴۹	..... آزمون میان ترم نوبت اول

فصل سوم: سبک زندگی

۵۴	..... درس ششم (قلب کوچکم را به چه کسی بدھم؟)
۵۶	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۵۸	..... - آرایه‌گاه
۵۹	..... - اندیشگاه
۶۰	..... - پرسش‌های مبتکرانه
۶۳	..... درس هفتم (علم زندگانی)
۶۵	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۶۷	..... - آرایه‌گاه
۶۸	..... - اندیشگاه
۷۰	..... - پرسش‌های مبتکرانه
۷۵	..... درس هشتم (زندگی همین لحظه‌هاست)
۷۷	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۷۹	..... - آرایه‌گاه
۸۱	..... - اندیشگاه
۸۳	..... - پرسش‌های مبتکرانه
۸۷	..... آزمون نوبت اول

فصل چهارم: نامها و یادها

۹۲	..... درس نهم (نصیحت امام (ره)، شوق خواندن)
۹۴	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۹۶	..... - آرایه‌گاه
۹۷	..... - اندیشگاه
۹۹	..... - پرسش‌های مبتکرانه
۱۰۳	..... درس دهم (کلاس ادبیات، مرواریدی در صدف، زندگی حسابی، حستاس فرزند انقلاب)
۱۰۶	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۱۰۹	..... - آرایه‌گاه
۱۱۱	..... - اندیشگاه
۱۱۳	..... - پرسش‌های مبتکرانه
۱۱۷	..... درس یازدهم (عهد و پیمان، عشق به مردم، رفتار یهشتی، گرمای محبت)
۱۱۸	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۱۲۰	..... - آرایه‌گاه
۱۲۳	..... - اندیشگاه
۱۲۴	..... - پرسش‌های مبتکرانه

فصل پنجم: اسلام و انقلاب اسلامی

۱۲۸	..... درس دوازدهم (خدمات متقابل اسلام و ایران)
۱۳۰	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۱۳۳	..... - آرایه‌گاه
۱۳۵	..... - اندیشگاه
۱۳۷	..... - پرسش‌های مبتکرانه
۱۴۱	..... آزمون میان ترم نوبت دوم
۱۴۵	..... درس سیزدهم (اسوۀ نیکو)
۱۴۷	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۱۵۰	..... - آرایه‌گاه
۱۵۱	..... - اندیشگاه
۱۵۲	..... - پرسش‌های مبتکرانه
۱۵۵	..... درس چهاردهم (امام خمینی (ره))
۱۵۶	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۱۵۹	..... - آرایه‌گاه
۱۶۰	..... - اندیشگاه
۱۶۱	..... - پرسش‌های مبتکرانه

فصل آزاد

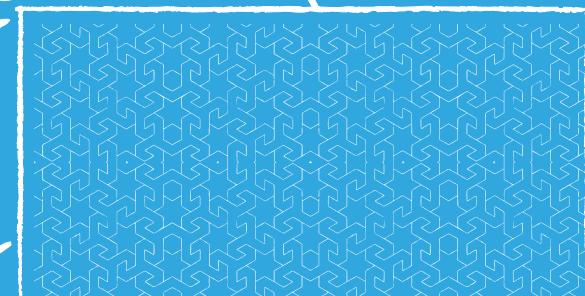
۱۶۵	..... درس پانزدهم (ادبیات بومی ۲)
-----	-----------------------------------

فصل ششم: ادبیات جهان

۱۶۸	..... درس شانزدهم (آدم آهنی و شاپرک)
۱۷۰	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۱۷۳	..... - آرایه‌گاه
۱۷۵	..... - اندیشگاه
۱۷۶	..... - پرسش‌های مبتکرانه
۱۷۹	..... درس هفدهم (ما می‌توانیم)
۱۸۰	..... - کارگاه (پرسش‌های تشریحی)
۱۸۳	..... - آرایه‌گاه
۱۸۴	..... - اندیشگاه
۱۸۵	..... - پرسش‌های مبتکرانه
۱۸۸	..... آزمون نوبت دوم
۱۹۱	..... پاسخ پرسش‌های مبتکرانه

فصل اول:

زیبایی آفرینش

زنگ آفرینش

واژگان مهم درس

ظلمت: تاریکی، سیاهی	موس: همدم، یار
فروغ: روشنایی، نور	توفیق: سازگاری
برخاست: ایستاد، بلند شد	غوغای: آشوب و فریاد، همه‌مه
فارغ: آسوده، راحت	غلتید: از پهلویی به پهلوی دیگر چرخید
طفولیت: کودکی، خردسالی	ذنجره: نوعی حشره که از خود صدا تولید می‌کند، سیرسیرک
مصحف: کتاب، کتاب آسمانی، قرآن	متعبّد: شکرگزار، عبادت‌کننده
	خفته: خوابیده، به خواب رفته

تاریخ ادبیات

شاعر نامدار ایرانی معروف به نظامی در شهر گنجه «از شهرهای امروزی جمهوری آذربایجان» به دنیا آمد. داستان پردازی در منظومه‌های او به اوج رسید. آثار نظامی عبارتند از: <i>مخزن الاسرار، خسرو و شیرین، لیلی و مجنوون، هفت پیکر، اسکندرنامه</i>	حکیم ابومحمد یوسف نظامی، ۶۱۴/۵۳۰ (هجری قمری)
معروف به پیر هرات، در قرن پنجم در هرات به دنیا آمد. در جوانی علوم دینی و ادبی را فرا گرفت. به عربی و فارسی شعر می‌سرود. نثر خواجه عبدالله آهنگین و مسجع است. از آثار او می‌توان به <i>مناجات‌نامه و الهی‌نامه</i> اشاره کرد.	خواجه عبدالله انصاری ۴۸۱/۳۹۶ (هجری قمری)
از عارفان مشهور قرن هشتم و از علماء و فضلاً تبریز است که نوشت‌های و سروده‌هایی در زمینه عرفان اسلامی دارد. معروف‌ترین اثر شعری او مثنوی <i>گلشن راز</i> است که در آن به بیان معارف عرفانی، از طریق ذکر تمثیلات و حکایات مختلف، پرداخته است.	شیخ محمود شبستری وفات (۷۲۰ ه. ق)
استاد دانشگاه و شاعر معاصر، در سال ۱۳۳۸ در گُتوند خوزستان متولد شد. وی از شاعران موفق پس از انقلاب اسلامی به شمار می‌آید. از آثار او می‌توان در <i>کوچه آفتاب، تنفس صبح، مثل چشم می‌رود، به قول پرستو و آینه‌های ناگهان</i> را نام برد. دریغا که این استاد و شاعر خوش‌نام، به ناگهان و زود چشم از جهان فرو بست؛ وی در پاییز ۱۳۸۶ وفات یافت.	قیصر امین‌پور

دانش‌های زبانی و ادبی

جمله: واژه یا مجموعه‌ای از واژگان به هم پیوسته است که پیامی را از گوینده به شنونده منتقل می‌کند.

مثال

رفتم.

مهران، درس‌هایش را خواند.

امروز تمامی مدارس کشور تعطیل هستند.

اصلی‌ترین قسمت یک جمله، **فعل** است و معمولاً با حذف فعل، معنای جمله کاملاً نخواهد بود.

گاهی جملات از یک واژه تشکیل می‌شوند. در این صورت، آن واژه معمولاً فعل است.

مثال

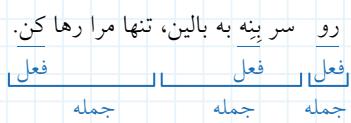
شمارش جمله: یکی از راه‌های تسلط به دستور زبان فارسی، شمارش درست تعداد جمله‌های یک بیت یا عبارت است.

برای شمارش تعداد جمله‌ها به سه مورد توجه می‌کنیم:

❶ **فعل‌ها:** هر جمله یک فعل می‌پذیرد؛ بنابراین برای شمارش جملات یک بیت یا عبارت، می‌توانیم تعداد فعل‌های آن را شمارش کنیم.

مثال

بچه‌ها گرم گفت و گو بودند.

❷ **فعل‌های حذف شده:** عبارت زیر را بخوانید:

بکی را گفتند: عالم بی عمل به چه ماند؟ گفت: به زنبور بی عسل.

در این عبارت فعل جمله آخر حذف شده است. (به زنبور بی عسل ماند.)

گاهی اوقات برای جلوگیری از تکرار و حفظ زیبایی سخن، فعل جمله حذف می‌شود.

أنواع حذف فعل:

حذف به قرینه لفظی: در این نوع از حذف فعل، برای جلوگیری از تکرار، فعل جمله دوم را حذف می‌کنیم.

مثال

مادریزگ در حرم امام رضا (ع) قرآن می‌خواند و دعا [می‌خواند].

حذف به قرینه معنوی: گاه به دلیل مشخص بودن معنای جمله، فعل آن حذف می‌شود.

❸ **چشمت روشن [باشد].**

همه را چشم امید به درگاه تو باز [است] و دست نیاز به درگاه تو، دراز [است].

٣ شبه جمله‌ها: واژه‌هایی هستند که بدون وجود فعل، معنای کاملی دارند؛ چون از نظر معنایی شبیه به یک جمله هستند.

شبه جمله‌ها به سه دسته تقسیم می‌شوند:

۱) **صوت:** واژه‌هایی که به بیان عواطف و احساسات انسانی مانند خشم، شگفتی، درد، تحسین و... می‌پردازند.

مثال

آخ، آء، به، به، وای، آوخ

۲) **غیرصوت:** واژه‌هایی کوتاهی هستند که معنای کاملی دارند.

مثال

سلام، بله، خیر، آفرین

۳) **مناداهای:** هرگاه کسی یا چیزی را مورد خطاب قرار دهیم، مفهوم کاملی را متقال نموده‌ایم. به همین دلیل مناداهای یک جمله محسوب می‌شوند.

أنواع منادا:

١ مناداهای بی نشانه: گاه منادا همراه با حروف ندا می آید.

١ «ای» در ابتدای اسم (ای خدا) ٢ «یا» در ابتدای اسم (یا محمد) ٣ «الف» در پایان اسم (سعدها) ٤ «آی» یا «آهای» در ابتدای اسم (آی آدمها)	أنواع حرف ندا:

٢ مناداهای بی نشانه: در زبان امروزی از حروف ندا کمتر استفاده می شود و با تغییر لحن، افراد را مورد خطاب قرار می دهیم.

البته نمونه های بسیاری از این گونه مناداهای در اشعار پارسی وجود دارد:

فکر معقول بفرما، گل بی خسار کجاست؟ حافظ، از باد خزان در چمنِ دهر مرنج

منادا

مثال زیر را با دقت بخوانید تا مشخص کردن تعداد جمله های یک بیت را بهتر بشناسید:

زینهار ای دوستان، دلدار را آگه کنید

۵   ۴   ۳   ۲   ۱

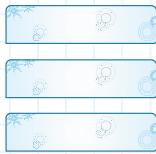
زینهار: شبه جمله / ای دوستان: منادا / جان من و جان شما [باشد]: حذف فعل به قرینه معنوی

یادداشت

(پرسش‌های تشریحی)

کارگاه

۱. معنی واژه‌هایی را که زیر آنها خط کشیده شده است، بنویسید.

ب توفیق ده تا در دین استوار شویم.

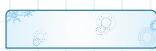
الف ای یادِ تو مونس روانم.

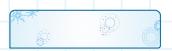
ت باز هم در کلاس غوغای بود.

ب جهان جمله فروغ روی حق دان.

ج مصحف عزیز بر کتاب گرفته.

ت کاش روزی به کام خود برسید.

۲. در هر بیت، یک جفت واژه متضاد پیدا کنید و در جای خالی بنویسید.

کوتمه ز ذرت، دراز دستی

الف ای هست کن اساس هستی

ب از ظلمت خود رهایی ام ده

ب جهان، جمله فروغ روی حق دان

ت توی گلستانه‌های یک گبد

۳. با توجه به معنی داده شده، املای درست را انتخاب کنید.

☐ فارغ	ب آسوده
☐ فارق	
-
☐ پیغمبر	ت پیام‌آور
☐ پیغمبر	

☐ برخواست	الف بلند شد
☐ برخاست	
-
☐ زاعر	ب زیارت‌کننده
☐ زائر	

۴. در نوشته زیر که از حکایت «اندرز پدر» آمده است، سه غلط املایی وجود دارد؛ آنها را پیدا کنید و درست هریک را بنویسید.
یاد دارم که در ایام طفویلت متبدّل و شب خیز بودم. شبی در خدمت پدر، رحمة الله عليه، نشسته بودم و همه شب، دیده بر هم نبسته و مسحف عزیز بر کتاب گرفته و تایفه‌ای گرد ما خفته ...

۵. در جدول زیر، چهار واژه پیدا کنید که دارای هم‌آوا باشند. سپس معنی خود واژه‌ها و هم‌آوای آنها را بنویسید.

م	ت	ه	ی	ف	ا	ق
ا	و	ا	ت	س	ا	ر
ه	ت	س	ا	و	خ	ی
ی	ن	ا	ت	س	ا	ب
ز	ا	س	م	ل	ع	م
ب	ل	ا	غ	ه	ا	م

.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....

۶. عبارت‌های زیر را به ترتیب تعداد جمله از بیشتر به کم‌تر شماره‌گذاری کنید.

- الف** یک بار دو پرنده غریب آمدند. از گنجشک‌ها بزرگتر بودند و از قمری‌ها کوچک‌تر.
- ب** دلاوران زیادی برای حفظ خاک ایران، جان خود را فدا کردند.
- پ** برف که می‌نشست، پیدایشان می‌شد، هوا که باز می‌شد و آفتاب می‌زد، به سوی کوه بال می‌کشیدند.
- ت** آنها برای رسیدن به خانه، باید مسیر زیادی را طی می‌کردند اما دیگر توان و نیرویی نداشتند.
- ث** هر چه فکر می‌کرد، نمی‌فهمید چه احتیاجی به دیوار هست و چرا پدرش این همه در ساختن آن عجله دارد؟

۷. در بیت‌ها و عبارت‌های زیر، جمله‌ها را جدا کنید و تعداد جمله هر کدام را بنویسید.

تعداد جمله:	اللهی، دلی ده که در کار تو جان بازیم، جانی ده که کار آن جهان سازیم
تعداد جمله:	پدر را گفتیم: از اینان، یکی سر برنمی‌دارد که دو گانه‌ای بگوارد.
تعداد جمله:	گفت: جان پدر! تو نیز اگر بخفتی، به از آنکه در پوستین خلق افتی.
تعداد جمله:	آنجا قدم رسان که خواهی هم توبه عنایت الهی
تعداد جمله:	حق اندر وی ز پیدایی است، پنهان جهان، جمله فروغ روی حق دان
تعداد جمله:	گفت: می‌خواهم آفتاب شوم شبnum از روی برگ گل برخاست

آرایه‌گاه

درست نادرست

-
-
-
-

۸. درست یا نادرست بودن هریک از عبارت‌های زیر را مشخص کنید.

- الف** در بیت «غمچه هم گفت: گرچه دل تنگ / مثل لبخند باز خواهم شد» تشییه وجود دارد.
- ب** بیت «دانه آرام بر زمین غلتید / رفت و انشای کوچکش را خواند» آرایه جان‌بخشی دارد.
- پ** بوستان سعدی به نثر است و گلستان به شعر.
- ت** مجموعه شعر «به قول پرستو» سروده قیصر امین‌بور است.

۹. آرایه ادبی جان‌بخشی (تشخیص) را در بیت‌های زیر مشخص کنید.

سیزه پیاده می‌رود، غنچه سوار می‌رسد	باغ سلام می‌کند، سرو قیام می‌کند
گل بختید و جهان شد بی‌قرار	چون وزید از هر طرف باد بهار
کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران	بگذار تا بگریم چون ابر در بهاران
نzdیک آفتاب وفا می‌فرستمت	ای صبحدم، بین که کجا می‌فرستمت

۱۰. آرایه ادبی مناسب را برای هر بیت انتخاب کنید، یک آرایه اضافی است.

تشییه - تشخیص - کنایه - تناسب

آرایه	بیت
.....	وجه گنجشک گفت می‌خواهم فارغ از سنگ بچه‌ها باشم
.....	توی گلدهسته‌های یک گند
.....	جهان جمله فروغ روی حق دان

۱۱. هریک از آثار ستون **الف** را به پدیدآورنده آن در ستون **ب** وصل کنید.

ب	الف
نظمی گنجوی	اللهی نامه
سعدي	گلشن راز
حافظ	لیلی و معجنون
شيخ محمود شبستری	بوستان
خواجه عبدالله انصاری	

اندیشگاه

۱۲. معنی بیت‌های زیر را بنویسید.

الف) ای کارگشای هر چه هستند

نام تو کلید هر چه بستند

کوت____ه ز دَرت، دراز دسـتـتـی

ب) ای هست کنِ اساسِ هستی

حق اندر وی ز پیدایی است، پنهان

ب) جهان، جمله فروغ روی حق‌دان

باز پیغمبرِ بهار شـوم

ت) تا افق‌های دور کوچ کنم

۱۳. معنی عبارت‌های زیر را بنویسید.

الف) توفیق ده تا در دین استوار شویم، نگاه دار تا پریشان نشویم.

ب) پدر را گفتم: از اینان، یکی سر برنمی‌دارد که دوگانه‌ای بگزارد.

۱۴. به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

الف) منظور از واژه «خود» در هر مصraع بیت زیر چیست؟از ظلمت خود رهایی ام دهب) منور خود آشنایی ام ده

ب) منظور از «آن جهان» در عبارت «جانی ده که کار آن جهان سازیم» چیست؟

ب) «از راه نیفتیم» در عبارت روبرو چه مفهومی دارد؟ «دانایی ده که از راه نیفتیم».

ب) با توجه به دو بیت زیر، آرزوی معلم در کلاس جنگل سبز چه بود؟

آرزوها یستان چه رنگین است

بچه‌ها، آرزوی من این است

با خودش زیر لب چنین می‌گفت:

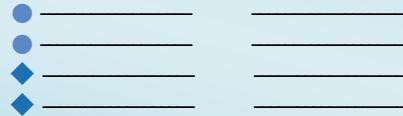
کاش روزی به کام خود برسید

ب) با توجه به عبارت زیر، منظور سعدی از «در پوستین خلق افتادن» چیست؟

«جان پدر، تو نیز اگر بختی، به از آنکه در پوستین خلق افتتی.»

بيشتر بدانيم

چهارپاره: يك قالب شعری است که در دوره معاصر رواج پیدا کرد و برخی شاعران از آن بهره بردنده. «چهارپاره» از چند بخش چهارم صراعی تشکيل می شود که در هر بخش، مصراعهای دوم و چهارم هم قافیه هستند. به شکل قرار گرفتن قافیه‌ها در قالب «چهارپاره» دقت کنید.

فریدون تولّی، فریدون مشیری و ملک الشعراي بهار از معروف‌ترین چهارپاره سرایان ادبیات فارسی هستند.

(پرسشن‌های چهارگزینه‌ای) متکر آنه

۱. معنای چند واژه درست است؟

(درازدستی: ستمگری) / (توفيق: موافق) / (ابد: جاودان) / (فارغ: آسودگی) / (متعبد: عبادت) / (دوگانه: نماز ظهر) / (طفولیت: کودکی)

- ۱ چهار ۲ سه ۳ دو ۴ یک

۲. معنای صحیح واژه‌های زیر، به ترتیب در کدام گزینه آمده است؟

«مونس - فروغ - زنجره - عنایت»

- ۱ یار - روشن - سیرسیرک - پخشایش
۲ همدم - نور - بلبل - توجه
۳ یار - نور - سیرسیرک - احسان

۳. معنی واژه «کام» در کدام گزینه با معنی آن در بیت زیر مطابقت دارد؟

«کاش روزی به کام خود برسید بچه‌ها، آرزوی من این است»

هر که او را غم جان است، به دریا نرود
بخت بلند و گردش گیتی به کام باد
عهدها سست شد از سستی این پیمان
کی اش بگذرد آب نوشین به حلق

۱ گوهر قیمتی از کام نهنگان آرند
۲ سال و مهت مبارک و روز و شبت به خیر
۳ کامها تلخ شد از تلحی این حلوا
۴ چو بیند کسی زهر در کام خلق

۴. در کدام گزینه غلط املایی وجود ندارد؟

- ۱ یاد دارم که در ایام طفولیت، متعبد و شب خیز بودم.
۲ از اینان یکی سر برنمی دارد که دوگانه‌ای بگذارد.

۵. در کدام گزینه املای واژه مشخص شده، درست نیست؟

- ۱ خواستم تا موافقت کنم، موافقت نکردن.
۲ از جای خواست تا به بدرقه او برود.

۶. با توجه به معنی، واژه‌های کدام گزینه برای جاهای خالی مناسب هستند؟

«پدریزگ، ..... این هیئت است. او هر ساله در ماه‌های محروم ..... مراسم عزاداری را برگزار می‌کند. او می‌گوید: امام حسین (ع) در کربلا ..... بودند و ناجوانمردانه به شهادت رسیدند. ایشان به خاطر حفظ ارزش‌های اسلامی، جان خود را فدا کردند. ما باید راه و روش امام را در ..... امروز خود به کار گیریم.»

- ۱ پایه‌گذار - صفر - قریب - حیات
۲ پایه‌گذار - صفر - غریب - حیات

۷. تمام واژه‌های گزینه‌های زیر به ترتیب با واژه‌های «موضوع، عامل، ارتباط، موقع» هم خانواده هستند، به جز گزینه ..... .

- ۱ وضع، معمول، مرتبط، واقعه
۲ وضعیت، استعمال، رابطه، موقع
۳ اوضاع، تعامل، ربط، وقوع

۸. نسبت معنایی میان واژه‌های «فروغ» و «ظلمت» در کدام گزینه دیده می‌شود؟

۱) رهسپار و عازم

۲) غوغما و هیاهو

۳) توفیق و سازگاری

۴) فارغ و گرفتار

۹. شعر زیر از چند جمله تشکیل شده است؟

آرزوهایتان چه رنگین است
با خودش زیر لب چنین می‌گفت:

بچه‌ها، آرزوی من این است

کاش روزی به کام خود برسید

۱) هفت

۲) شش

۳) پنج

۴) چهار

۱۰. تعداد جملات کدام گزینه نادرست ذکر شده است؟

کاش می‌شد کنار هم باشیم (سه جمله)

۱) جوجه‌های کوتران گفتند:

بچه ها آرزوی من این است (چهار جمله)

۲) کاش روزی به کام خود برسید

بی‌نام تو نامه کی کنم باز؟ (سه جمله)

۳) ای نام تو بهترین سراغاز

باز هم در کلاس غوغما بود (دو جمله)

۴) بچه‌ها گرم گفت و گو بودند

۱۱. در کدام گزینه به ترتیب نوع ترکیب‌های زیر درست ذکر شده است؟

روز نوبهاری - پیغمبر بهار - زنگ انشا - افق‌های دور

۱) وصفی - اضافی - وصفی - وصفی

۲) اضافی - وصفی - اضافی - وصفی

۱) وصفی - اضافی - وصفی

۲) اضافی - وصفی - اضافی - وصفی

۱۲. در گزینه‌های زیر، سرودهای سهرا ب سپهری آمده است؛ در کدام گزینه شاعر از آرایه «جانبخشی» استفاده نکرده است؟

قبله‌ام، یک گل سرخ / جانماز، چشم‌های مهربم، نور / دشت، سجاده‌من / من، وضو با تپش پنجه‌ها می‌گیرم.

۱) قبله‌ام، یک گل سرخ / جانماز، چشم‌های مهربم، نور / دشت، سجاده‌من / من، وضو با تپش پنجه‌ها می‌گیرم.

مادرم، آن پایین / استکان‌ها را در خاطره شط می‌شست. (شط: رود)

۲) مادرم، آن پایین / استکان‌ها را در خاطره شط می‌شست. (شط: رود)

من صدای نفس باعچه را می‌شنوم / و صدای ظلمت را، وقتی از برگی می‌ریزد.

۳) من صدای نفس باعچه را می‌شنوم / و صدای ظلمت را، وقتی از برگی می‌ریزد.

من کتابی دیدم / واژه‌هایش همه از جنس بلور / کاغذی دیدم / از جنس بهار.

۴) من کتابی دیدم / واژه‌هایش همه از جنس بلور / کاغذی دیدم / از جنس بهار.

۱۳. در بیت «غنچه هم گفت»: گرچه دلتنگم / مثل لبخند باز خواهم شد «آرایه‌های ادبی ..... و ..... وجود دارد.

۱) تشبیه، تشخیص

۲) سجع، تضاد

۱) تناسب، تضاد

۲) تشخیص، مبالغه

۱۴. کدام یک از آرایه‌های ذکر شده در مقابل گزینه‌ها درست نیست؟

(تشخیص) هر ورقش دفتری است معرفت کردگار

۱) برگ درختان سبز در نظر هوشیار

(تضاد) بانور خود آشناشی ام ده

۲) از ظلمت خود رهایی ام ده

(تشبیه) حق اندر وی ز پیدایی است، پنهان

۳) جهان جمله فروغ روی حق دان

(تناسب) روز و شب، زائر حرم باشیم

۴) توی گلستانهای یک گند

۱۵. در کدام گزینه کنایه وجود ندارد؟

بچه‌ها، آرزوی من این است

۱) کاش روزی به کام خود برسید

باز هم در کلاس غوغما بود

۲) بچه‌ها گرم گفت و گو بودند

مثل لبخند باز خواهم شد

۳) غنچه هم گفت: گرچه دلتنگم

گفت با چه رهای پر از خنده

۴) تما معالم ز گرد راه رسید

۱۶. کدام یک از آثار زیر نسبت به بقیه، تقدّم زمانی دارد؟

۱) الهی نامه

۲) گلشن راز

۳) مخزن الاسرار

۱) گلستان

۱۷. کدام یک از گزینه‌های زیر در مورد گلستان درست نیست؟

۱) گلستان علاوه بر دیباچه مشتمل بر هشت باب است.

۱) گلستان علاوه بر دیباچه مشتمل بر هشت باب است.

۲) نثر گلستان، نثری مسجع است.

۲) نثر گلستان، نثری مسجع است.

۱۸. شعر «زنگ آفريش» در کدام قالب شعری سروده شده است؟

- چهارپاره ۲
قطعه ۳

- مثنوي ۱
غزل ۲

۱۹. منظور از واژه «خود» در هریک از مصروعهای بیت زیر چیست؟

- بانور خود آشنايی ام ده ۱
از ظلمت خود رهایی ام ده ۲
خداوند - انسان ۳ انسان - خداوند ۴

۲۰. کدام گزینه با بیت «جهان، جمله فروغ روی حقدان / حق اندر وی ز پيداibi است، پنهان» تناسب معنائي ندارد؟

- برو از بهر او چشم دگر جوی ۱
او بود گلستانها، صحراء همه او دیدم ۲
همه جارا خداوند ت بینی ۳
همه عالم، کتاب حق تعالی است ۴

یادداشت

چشمۀ معرفت

نحو و ازگان مهم درس ۱۶۰

یقین:	بدون شک، بی‌گمان	ذلال:	صف، گوارا
اعجاز:	کاری شکفت و عجیب انجام دادن، معجزه	عظمت:	بزرگی، بزرگواری
وداع:	بدرود، خدا حافظی	مذاب:	گداخته شده، آب شده
تلخیص:	خلاصه کردن، کوتاه کردن	کردگار:	یکی از نام‌های خدای متعال، بسیار کننده
قدنادقه:	دور پیچ کودک، ملحفه	خرفاسه:	صدایی ناهنجار که از گلو یا بینی شخص بیرون آید، خروپف
بغل:	پهلو، کتاب	معطل:	بی‌کار، بی‌فایده
قوّه:	نیرو، قدرت	نقلا:	کوشش، تلاش
خیز:	برخاستن، جستن	گالیش:	نوعی کفش، کفش لاستیکی
کشتزار:	زمین زراعت شده، مزرعه	فسیم:	باد خنک، باد ملایم

تاریخ ادبیات

وی در سال ۱۳۱۲ شمسی در مزینان خراسان به دنیا آمد. در رشته جامعه‌شناسی و تاریخ ادیان به درجهٔ دکترا دست یافت. کتاب‌های «فاطمه فاطمه است، کویر، اسلام‌شناسی» از اوست.

علی شریعتی

۱۳۱۲ هجری شمسی

از نویسنده‌گان معاصری است که در ادبیات کودک و نوجوان آثار چشمگیری را خلق کرده است. در زمینهٔ ادبیات کودک و نوجوان دارای آثار است. «باغچه توی گلدان» و «به هوای گل سرخ» از جمله آثار اوست.

طاهره ایبد

(متولد ۱۳۴۲ هجری شمسی)

دانش‌های زبانی و ادبی

انواع جمله:

در درس گذشته با مفهوم جمله آشنا شدیم و دانستیم که جمله، واژه یا مجموعه‌ای از واژگان است که پیام کاملی را از گوینده به شنونده منتقل می‌کند. در این درس می‌خواهیم با انواع مختلف جمله‌ها آشنا شویم. جمله‌ها از نظر معنی و مفهوم به چهار دسته تقسیم می‌شوند:

۱) **جملهٔ خبری:** جمله‌ای است که خبری را به ما می‌دهد.

مثال

جز نام تو نیست بر زبانم.

ما هفتۀ آینده به مسافرت خواهیم رفت.

۲) **جملهٔ پرسشی:** جمله‌ای است که چیزی را از ما می‌پرسد. جمله‌های پرسشی به دو شیوه ساخته می‌شوند:

(۱) با استفاده از واژه‌های پرسشی (آیا، چرا، کدام، کی، چگونه، چه، چند)

بی‌نام تو نامه کی کنم باز؟

چرا در این درس نمره خوبی نگرفتی؟

مثال

(۲) با استفاده از لحن پرسشی:

تو هرگز رسیدی به فریادِ کس؟

مثال داروهایت را خورده‌ای؟

(۳) جمله امری: جمله‌ای است که انجام کاری را درخواست می‌کند یا دستوری را می‌دهد.

جهان جمله فروغ روی حق دان

مثال برای آزمون فردا آماده باش.

(۴) جمله عاطفی: جمله‌ای است که احساس و عاطفه گوینده را نسبت به چیزی یا کسی بیان می‌کند.

آرزوهایتان چه زنگین است!

مثال عجب باران زیبایی می‌بارد!

واژه‌های هم خانواده

واژه‌هایی هستند که ریشه مشترکی دارند و معنای آنها هم به یکدیگر نزدیک است. به مثال‌های زیر دقت کنید تا واژه‌های هم خانواده را بهتر بشناسید:

 نشر، ناشر، منشور، انتشار (ن ش ر)

 شخص، اشخاص، شاخص، مشخص (ش خ ص)

 کتاب، مكتب، کاتب، مكتوب (ک ت ب)

 فعل، فاعل، مفعول، فعالیت (ف ع ل)

نکته

در شناخت واژه‌های هم خانواده، ۳ شرط را هیچ وقت فراموش نکنید:

۱) ترتیب یکسان قرارگیری حروف

۲) معنای نزدیک به هم

۳) سه حرف اصلی مشترک

به سه گروه واژگان زیر توجه کنید:

الف عالم، تعامل، معالم، علوم

ب بصیرت، صبور، بصیر، مبصر

ج حریم، حرمت، رحیم، تحریم

در هر گروه یک واژه با بقیه هم خانواده نیست. می‌توانید آن واژه را مشخص کنید؟ دلیل خود را در یک سطر بنویسید.

(پرسش‌های تشریحی)

کارگاه

۱. برای هر واژه یک مترادف و یک هم خانواده بنویسید.

هم خانواده	مترادف	واژه
.....	.....	عظمت
.....	.....	اعجاز
.....	.....	معصوم
.....	.....	جادبه
.....	.....	مذاب

۲. با توجه به معنی، حروف مناسب را در جاهای خالی قرار دهید.

ب زمه ..... مه: نغمه (ز، ذ، ض، ظ)

ت سفا: پاکی (س، ص، ث)

ج خال ..... آفریننده (ق، غ)

الف ..... لال: گوارا (ز، ذ، ض، ظ)

ب ..... توار: محکم (س، ص، ث)

ث ..... بین: ایمان (ق، غ)

۳. در هریک از عبارت‌های زیر، دو غلط املایی وجود دارد؛ آنها را پیدا کنید و شکل درست هریک را بنویسید.

الف در یکی از سال‌های نوجوانی که کنگکاوی خستگی ناپزیری داشتم، برای فراگرفتن و فهمیدن و به ویژه برای کشف کردن سری به طبیعت روزتا زدم.

ب قرقه شکوه و اعجاز زیبایی خلقت بودم که ناگهان نواذش لطیف و خنکی را در لای انگشتان پاها برهنام احساس کردم.

ج کودکان پرنشاطِ گل بوتها و نوجوانان امیدوار زریت‌ها در گوش نسیم، عامین می‌گفتند.

ت سرهای نهال‌های جوان خیش را به نشانه احترام و وداع با من خم کرده بود و من در آخرین نقطه دید که اندک اندک سحر را از نظرم ناپدید می‌شد، سرم را برگرداندم.

۴. در هر گروه، واژه‌ای را که با بقیه هم خانواده نیست، مشخص کنید.

الف عامل - معمول - تعلیم - استعمال

ب اشتغال - مشغول - شاغل

ج حریم - حرمت - رحمت - تحریم

د معرفت - مرتفع - عرفان - تعریف

۵. در هر بیت، واژه‌های هم خانواده را مشخص کنید.

در میان خلق، ظاهر نیستم
دل رمیده ما را انیس و مونس شد
اگر طلوع کند، طالع همایون است
ساکن شود، بدیدم و مشتاق‌تر شدم

الف من نگویم شعر و شاعر نیستم

ب ستاره‌ای بدرخشید و ماه مجلس شد

ج ز مشرق سرِ کو، آفتاب طلعت تو

د گفتم بینیمش مگرم درد اشتباق

۶. حرف مربوط به هر جمله را در جای مناسب خود قرار دهيد.

[ب] چه هوای آلوده‌اي!	[الف] آيا داروهایت را خورده‌اي؟
[ت] آرزوهایتان چه رنگین است!	[ب] درس‌هایت را خوب بخوان.
[ج] مردۀ دهید باغ را.	[ت] کوتاه ز دست، درازدستی.
[ح] در حضرت کريم، تمّاً چه حاجت است؟	[ج] خرد را تو روشن بصر کرده‌اي.

عاطفی	امری	پرسشی	خبری
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

- درست نادرست
☐	☒

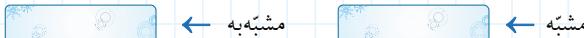
۷. درست یا نادرست بودن عبارت‌های زیر را مشخص کنيد.

[الف] جمله‌اي که انجام کاري را درخواست مي‌كند، جمله‌خبار است.	[الف] واژه‌های «فهم»، «مفهوم» و «تفهیم» هم‌خانواده هستند.
[ب] واژه‌های هم‌خانواده، از نظر معنی ارتباطی با يك‌دیگر ندارند.	[ب] در عبارت «دانایی ده که از راه نیقتیم» جمله‌های امری و خبری وجود دارد.
[ت]	[ت]

آرایه‌گاه

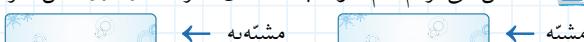
۸. نویسنده در عبارت‌های زیر از آرایه تشبیه بهره برده است؛ مشبه و مشبه‌به را در هر عبارت مشخص کنید. سپس با نظر خودتان دو مشبه‌به دیگر برای این تشبیه بنویسید.

[الف] با نگاه‌های کنجکاوانه و تشنه، به درس بزرگ طبیعت می‌نگریستم.

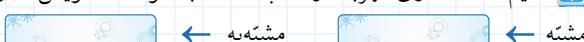
این مشبه را به چه چیزهای دیگری می‌توان تشبیه کرد؟ ←

[ب] احساس می‌کردم هم‌اکنون چشممه‌های معرفت از درون من سر باز خواهند کرد.

این مشبه را به چه چیزهای دیگری می‌توان تشبیه کرد؟ ←

[ب] نسیم مانند مادری مهریان و آداب‌دان که به کودکان خویش، حق‌شناصی و ادب می‌آموزد، سرهای نهال‌های خویش را خم کرده بود.

این مشبه را به چه چیزهای دیگری می‌توان تشبیه کرد؟ ←

۹. با توجه به آرایه‌های ادبی به کار رفته در بیست «برگ درختان سبز در نظر هوشیار / هر ورقش دفتری است، معرفت کردگار» جدول زیر را کامل کنید.

قسمتی که آرایه در آن به کار رفته است.	ندارد	دارد	آرایه
.....	☐	☐	تشبیه
.....	☐	☐	تشخیص
.....	☐	☐	مراعات نظیر